

BRÜNNI MAGYAR Futár

■ ...hangok nagy tanárja: **Liszt Ferenc**

■ **Szolnokiak Morvaországban**

■ Négy uralkodó kancellárja
300 éve született A. W. Kounic

Téli
2011

Magyar Kulturális Napok 2011

Dny maďarské kultury 2011

TARTALOM

SZERVEZETI ÉLET

• A 2011-es év eseménynaptára	4
• Kalondai együttműködés	6
• Szolnokiak Morvaországban	7
• Kouty 2011	9
• Híradás – határtalan kapcsolatépítésről	10
• Könyvajánló	11
• ...hangok nagy tanárja: Liszt Ferenc	12
• Vendégségben a brünni magyaroknál	15

ÉVFORDULÓK

• Négy uralkodó kancellárja – 300 éve született A. W. Kounic	16
• 150 éves Jedlik Ányos dinamója	18

BRÜNNI SÉTÁK

• Brünn, az egyetemek városa (2. rész)	19
--	----

INNEN-ONNAN

• Az árvalányhaj a magyar néphagyományban	21
---	----

CSEH ÖSSZEFOGLALÓ	23
--------------------------------	----

OBSAH

ZE ŽIVOTA SVAZU

• Kronika roku 2011	4
• Spolupráce v Kalondě	6
• Ze Szolnoku na Moravu	7
• Kouty 2011	9
• Zpráva o spolupráci bez hranic	10
• Knižní novinky	11
• ...velký učitel hudby: Ferenc Liszt	12
• Na návštěvě u brněnských Maďarů	15

VÝROČÍ

• Kancléř čtyř panovníků – před 300 lety se narodil	16
• A. W. Kounic	
• 150. výročí dynama Á. Jedlika	18

PROCHÁZKY PO BRNĚ

• Brno, město vysokých škol (2. část)	19
---	----

ZA JÍMAVOSTI

• Kavyl v maďarské lidové tradici	21
---	----

ČESKÉ RESUMÉ	23
---------------------------	----

Kiadja:

Cseh- és Morvaországi
Magyarok Szövetsége – Brünn

Szerkesztők:

Ambrus Tünde
Detáry Attila

Grafikai szerkesztő:

Vojtek Péter

A szerkesztőség címe:

Svaz Maďarů – Brno,
Radnická 8, 602 00 Brno
e-mail: info@mkic.cz

Regisztrációs szám:

MK ČR E 11196

**A folyóirat megjelenését
Brünn Város Polgármesteri
Hivatala és a Rákóczi
Alapítvány támogatja**

Vydavatel:

Svaz Maďarů žijících v českých
zemích - Brno

Redaktoři:

Tünde Ambrus
Attila Detáry

Grafická úprava:

Petr Vojtek

Adresa:

Svaz Maďarů – Brno,
Radnická 8, 602 00 Brno
e-mail: info@mkic.cz

Registrace:

MK ČR E 11196

**Vychází za finanční podpory
Magistrátu města Brna a Nadace
Rákóczi**

Eseménynaptár 2011

JANUÁR

Január 22., Brünn, Régi városháza

Magyar nyelvű református istentisztelet

Igét hirdetett: Éles György református lelkész
(Prága)

FEBRUÁR

Február 11., Brünn, Régi városháza

Úton lenni jó

Antal Tamás (Dunaszerdahely) „világjáró” úti beszámolója

Február 25., Brünn, Régi városháza

A CSMMSZ brünni szervezetének évváró tagsági gyűlése

Február 26., Brünn, Régi városháza

Magyar nyelvű református istentisztelet

Igét hirdetett: Éles György református lelkész
(Prága)

MÁRCIUS

Március 12., Brünn, Régi városháza

Magyar nyelvű ünnepi református istentisztelet

Igét hirdetett: Éles György református lelkész
(Prága)

Március 15., Brünn, Špilberk

Ünnepi megemlékezés és koszorúzás a magyar jakobinusok emléktáblájánál

az 1848/49-es magyar forradalom és szabadságharc kitörésének 163. évfordulója alkalmából.

ÁPRILIS

Április 8–9., Brünn, ZŠ Arménská

Kisdíjakok nemzetközi úszóverseny magyarországi résztvevőkkel

Április 9., Prágai Magyar Kulturális Központ

Összhang – irodalomkedvelők és zenebarátok találkozója

Április 17., Brünn, Régi városháza

Tavaszi gyermekfoglalkozás

Alkotóműhely kicsiknek és nagyoknak.

Április 21., Prága,

Magyarország Nagykövetsége

Schmitt Pál magyar köztársasági elnök prágai látogatása és találkozója a csehországi magyar szervezetek képviselőivel

Április 23., Brünn, Régi városháza

Magyar nyelvű húsvéti református istentisztelet

Igét hirdetett: Éles György református lelkész
(Prága)

Április 29., Brünn, ZUŠ Veveří

Neil Simon: Furcsa pár

Komédia két részben a nagymegyeri Poloska Színház előadásában

Április 30., Hodonín, fürdő

Nemzeti Kisebbségek Napja

Április 30., Brünn, Stará pekárna

A Special Providence zenekar koncertje

Május 21., Olomouc/Mírov

Megemlékezés gróf Esterházy János tiszteletére

MÁJUS

Május 31., Brünn, Régi városháza

Jancsó Miklós és a magyar filmművészet

Jaromír Blažejovský filmtörténész (Masaryk Egyetem) előadása

Október 1., Brünn, Stará Pekárna

A Special Providence zenekar koncertje

Október 8., Brünn, Régi városháza

Magyar nyelvű református istentisztelet

Igét hirdetett: Éles György református lelkész (Prága)

Október 15., Brünn, Dynamic tánciskola

Magyar Kulturális Napok - „Magyar Buli” a Kőrös néptáncsoport tagjaival és barátaival

Október 22., Brünn, Szent Család templom

Magyar Kulturális Napok – Magyar nyelvű szentmise

A szentmisét celebrálta: Parák László esperes plébános (Vágsellye).

Október 22., Brünn, Špilberk

Magyar Kulturális Napok – Ünnepi megemlékezés és koszorúzás a magyar jakobinusok emléktáblájánál

Október 22., Brünn, Régi városháza

Magyar Kulturális Napok – „Hírhedett zenésze a világnak, Bárhová juss, mindig hű rokon!”

Zenés-irodalmi est Liszt Ferenc születésének 200. évfordulója alkalmából;
közreműködtek: Weszely Éva (Pilsen), Dr. H. Tóth István (Budapest-Kecskemét)

November 2., Brünn, Régi városháza

A szlovákiai magyarok 1938-ban

Simon Attila történész (Selye János Egyetem, Révkomárom) előadása

November 9., Brünn, Régi városháza

Magyar nyelvű református istentisztelet

Igét hirdetett: Éles György református lelkész (Prága)

Június 11., Brünn, Régi városháza

Magyar nyelvű református istentisztelet

Igét hirdetett: Éles György református lelkész (Prága)

Június 11., Brünn, Régi városháza

Babylonfest

- A Brünnben élő nemzeti kisebbségek hagyományőrző csoportjainak gálaműsora
- Nyitott ajtók napja a Nemzeti Kisebbségek Házában

Június 23–26., Strážnice

66. Nemzetközi Folklorfesztivál

A fesztivál Domovina részében fellépett az ostravai Csalogányok népdalkórus

Június 25., Brünn, Maják

Gyermek- és sportnap

Július 20., Brünn, Régi városháza

Magyar nyelvű református istentisztelet

Igét hirdetett: Éles György református lelkész (Prága)

Július 21., Brünn, Régi városháza

A Kunszentmártoni Múzeum munkatársainak látogatása és előadása

Augusztus 24., Brünn, Régi városháza

Magyar nyelvű református istentisztelet

Igét hirdetett: Éles György református lelkész (Prága)

Augusztus 26–28., Kouty

A cseh- és morvaországi magyarok 13. művelődési tábora

November 14., Brünn, Régi városháza

Magyar népelet és gyógyászat

Bernád Ilona népi gyógyászati szakíró és gyűjtő (Marosvásárhely, Erdély) előadása

November 26., Brünn, Hotel Kozák

A Magyar Kulturális Napok gálaestje

- „Szivárványos az ég alja” – a mezőtúri Szivárvány citerazenekar műsora
- Katalin-bál, zene: Hollósy Adrián Duo (Somorja)

December 6., Prágai Magyar Kulturális Központ

Richard Pražák professzor életműve – akadémiai emlékest

December 8., Brünn, Reduta Színház

„Žijeme v jednom městě – Egy városban élünk”

A Brünnben élő nemzeti kisebbségek hagyományörző csoportjainak és szólistáinak karácsonyi koncertje

December 10., Brünn, Régi városháza

„Csillagoknak Teremtője” – adventi népzenei koncert

Közreműködtek: Szvorák Katalin, Andrejszki Judit

December 14., Brünn, Régi városháza

Adventi ünnepi istentisztelet

Igét hirdetett: Éles György református lelkész (Prága)

Kalondai együttműködés

Kalonda egy alig pár száz lakost számláló falu Szlovákiában, Losonctól (Lučenec) kb. 7 km-re és pár méterre a magyar határtól. Itt alapította meg Papp Sándor a Pro Kalondiensis nevű polgári társulást, amely pályázatok segítségével dolgozik aktívan a magyarság érdekei védelmében. Az egyik pályázat tárgya Összetartozás – avagy Nyugat Európa Kelet Európáért. Papp Sándor felkért minket, a Brünni szervezetet, hogy csatlakozzunk hozzájuk ebben a projektben. A téma, amivel a projekt foglalkozik, a nyugat és kelet Európa országában élő Magyarok tevékenysége, ennek feltételei, támogatottsága. Ez a téma és a projekt leírása, programja megszólított minket és úgy döntöttünk, hogy csatlakozunk. Szeretnénk mi is megismerkedni a fölünk még nyugatabbra és északabbra élő magyarok életével, tapasztalataival. A Projektben rajtunk kívül részt vesz még a Svédországi Magyarok Szövetsége, a Magyarok Angliai Országos Szövetsége, a Németországi Magyar Szervezetek Országos Szövetsége.

A Projekt hivatalos nyitó programjára 2011. május 6.-8. napjaiban került sor Kalondán, pontosabban az ipolytarnóci (Magyarország) Christina Park Hotel helyiségeiben. A szervezők, elsősorban Papp Sándor és kedves felesége, Andrea, nagyon alaposan felkészültek a vendégek fogadására. A résztvevők a németországi, angliai, svédországi, hollandiai és dániai magyarok képviselői voltak. És természetesen mi, Fazekas Mónika elnök asszony, Erzsike, Marika és én. Rajtunk kívül, az előkészített programmal összhangban, a szakmai megbeszéléseken részt vett a Csemadok országos elnöke, Hrubik Béla, szlovákiai magyar községek képviselői, Ladányi Lajos, volt parlamenti képviselő. A magyarországi Rákóczi Szövetség képviselői, amely szintén társ a projektben, sajnos nem tudtak megjelenni. Az első nap hivatalos programja a kölcsönös ismerkedés jegyében telt. Minden országból, ki-ki a maga módján, beszámolt az adott országban működő magyar szervezetek tevékenységéről,

életéről, hogyan támogatja vagy éppen nem támogatja őket az állam. Ezen a helyen meg kell említeni, hogy meglepve hallottuk, hogy tulajdonképpen mi vagyunk az egyetlenek, akiket az állami és városi szervek hivatalosan támogatnak. A többiek tagjaik támogatásából, adományból, saját pénztárcájuk terhére tevékenykednek. És szinte hihetetlen, milyen elszántsággal, lendülettel, odaadással és ellenszolgáltatás nélkül dolgoznak a magyarság érdekében. A szlovákiai résztvevők is beszámoltak életükről, problémáikról.

Szombaton délután a kalondai templomban megnézhattunk a magyar Szent Korona másolatát és egy nagyon érdekes előadás keretén belül sok fontosat tudtunk meg a koronáról és történetéről. Este a Republic és a Holdviola koncertjét hallgathattuk meg. Egy kis nosztalgiazás is volt.

Vasárnap délelőtt volt aki az éjszakai koncert fáradalmait pihente ki, volt aki a Magyar Labdarúgó Öregfiúk válogatottjának és a Határtalanul Pálóc Öregfiúk Válogatottjának mérkőzésén drukkolt, és volt aki a közelben lévő Ipolytarnóci Ősmeradványokat nézte meg. A szakmai és közösségi nap keretén belül sajtótájékoztatóra is sor került. Ezen a Pro Kalondiensis képviselői bemutatták a projektet, ennek célját és résztvevőit.

Az első tanácskozás és tapasztalatcserre három napjának záró pontja a közös nyilatkozat volt, amelyben összefoglaltuk a tanácskozás lényegét, állásfoglalását. A következő tanácskozásra Budapesten kerül majd sor.

Mlejnek Ilona

Szolnokiak Morvaországban

A jelenkori kézműves kultúra bemutatása a célja annak a programsorozatnak, melyet a szolnoki Damjanich János Múzeum irányításával, Jász - Nagykun - Szolnok megyében dolgozó műzeumi szakemberekből álló csoportunk 2005-ben Kézművesség határok nélkül címen indított el.

A kézművesség különböző ágai alapján tagolt tematikus egységek első darabja a fazekasságot (A korong mesterei), a második rész a viselet, szövés, hímzés, varrás megyékben fellelhető hagyományait (Tű, cérna, olló), a legutóbbi pedig a fonás, csomózás, kötés témaköréhez tartozó szakmákat (Körmönfontok – Fonatok, csomók, bogok) mutatta be.

A programcím választása nem volt véletlen, hiszen kifejezetten azt a célt tűztük ki, hogy a közvetlen környezetünkben élő kézművesek munkáit, és azokon keresztül tudásukat ne csak Magyarországon, hanem a környező országokban is bemutassuk, különösen azokon a vidékeken, ahol magyar közösségek is élnek.

Így nyíltak kiállítások, így került sor kézműves bemutatókra, vásárookra a Vajdaságban, Felvidéken, Székelyföldön, a burgenlandi Kismartonban, mely helyszíneken a magyarországi anyagot kiegészítve mindig megjelentek a helyi fazekasok, hímzők, vesszőfonók munkái is.

Idén, 2011 nyarán – miközben a Kőrmönfontak című kiállítás a külföldi bemutatkozások után még itthon is tett egy körutat - kollégáimmal gondolkodni kezdünk a következő témáról, illetve arról, hogy amennyiben a programot folytatni tudjuk 2013-ban, azt milyen helyszíneken mutassuk be.

Témaként a gasztronómiát választottuk Só és cukor munkacímmel, a helyszínek közé pedig Rozsnyó és az erdélyi Kézdivásárhely mellé szerettük volna Brünnt is felvenni, nem titkolva, hogy választásunk éppen a városban élő, jól szervezett magyar közösség miatt is esett Morvaország fővárosára.

Felvettük a kapcsolatot a morva néprajzos kollégákkal, ugyanakkor megkerestük Fazekas Mónikát, a CSMMSZ helyi szervezeteének vezetőjét, akinek vázoltuk terveinket.

E sorok írójának be kell vallania elfogultságát Brünnel és az ottani magyar közösséggel kapcsolatban, mivel tíz évvel ezelőtt, még szegedi néprajzos hallgatóként volt szerencséje a várost, annak egyetemét és az ott élő magyarok vendégszeretét megismerni. Mindháromról csak elismeréssel szólhatok.

Most sem volt ez másképp: az elnök asszony támogatásáról biztosított és segítséget nyújtott a remélt partner, a helyi etnográfiai múzeum munkatársaival való találkozás megszervezésében.

Július 21-én érkeztünk a városba és aznap este már vendégei voltunk a magyar klubban összegyűlt társaságnak. Nagyon megtisztelő volt, hogy az általunk előadott programtervet érdeklődéssel hallgatták és nagyon örültünk, hogy jó hangulatban megbeszélhettük, milyen egy magyarnak Brünntben élni, dolgozni, valamint milyen a kultúra helyzete Magyarországon és Csehországban. Igen hasznos (és vicces) tanácsokat kaptunk arra vonatkozóan, milyen szemmel érdemes nézni a várost, az itt élőket.

Másnap a múzeumban kiváló tolmácsunk, Detáry Attila segítségével sikerült

bemutatnunk a terveket. Mint kiderült, a brünni múzeum a kiállítást nem tudja fogadni, mivel a következő években más, ugyancsak gasztronómiai témájú nemzetközi projektben vesz részt, viszont ígéretet kaptunk arra, hogy igyekeznek más morvaországi kulturális intézményeknek beajánlani programunkat. Reméljük, ez a kapcsolatépítés sikerrel jár majd.

Természetesen a városnézést nem lehetett kihagyni és igen summásan megállapítottuk, Brünn egy szép, fejlődő, izgalmas, történelemmel átszőtt város.

Nagyon köszönjük a CSMMSZ brünni szervezeteének a vendéglátást, a szíves fogadtatást, és nagyon reméljük, hogy e program kapcsán, vagy más együttműködés keretében még találkozhatunk velük itt J-Nk-Szolnok megyében vagy városukban.

Dr. Horváth László, Dr. Kaposvári Gyöngyi, Pató Mária, Császár Péter, Vincze Rita szolnoki, Dr. Pusztai Gabriella kunszentmártoni, és Kapás János Zsolttúrkevei muzeológusok nevében is: Pusztai Zsolttúrkevei muzeológus, Mezőtúr

Kouty 2011

A CSMMSZ 13. művelődési tábora 2011. augusztus 26-28-án zajlott. Művelődés, szórakozás, találkozás ismerősökkel, ismerkedés a még ismeretlenekkel. Gyönyörű természet, jó barátok kellemes társasága, érdekes, tartalmas, tanulságos előadások. Nívós előadók. Lehet válogatni. Mint minden évben most is kíváncsian vártuk, mit hoz ez a három nap. Engem leginkább három előadás ragadott meg.

Pénteken Dráfi Máttyás „Miért szép” című előadása kápráztatott el. A versekkel, idézetekkel, magyarázatokkal tűzdelt műsor folyamán a művész számos olyan dologra hívta fel a figyelmet, amelyeket – legalábbis én – beszéd és írás közben automatikusan használok. Azon túl, hogy a versek az iskolapadokban eltöltött éveket elevenítették fel bennem, anyanyelvünk hihetetlen gazdasága, színessége újra meglepett, megremegtette a szívemet és büszkeséggel töltött el. Mennyire másképp lehet elmondani, kifejezni ugyanazt az

érzést, érzelmet, történést, gondolatot – finoman, különlegesen, árnyaltan. Csak MAGYARUL!

A következő előadás talán leginkább a hadtörténet iránt érdeklődőket örvendeztette meg. Témája a 1456-os nándorfehérvári diadal volt, és érdekes részlettel szolgált a kor katonai szokásairól.

Győri Színház zeneigazgatóját, Kaposi Gergelyt már csaknem udvari előadónknak tekinthetjük. Előadásai mindig időszerűek, egy-egy kiemelkedő évfordulóval kapcsolatosak. Ez alkalommal sem volt másképp. Az előadás témája Liszt Ferenc, az ember, a zseniális zeneszerző és zongoraművész volt. Gergely magával ragadó előadásmódja minden alkalommal rendkívüli élményt jelent számomra. ▶

A következő, számomra nagyon tanulságos és érdekes előadást Eöry Vilma nyelvész tartotta „Ki beszél jól magyarul” címmel. A budapestiek azt állítják, hogy ők, míg én azt vallom, hogy mi, Gömör „megyében”. Kinek van igaza? Ez nem derült ki, az viszont igen, hogy legyen az budapesti, pelsőci, brünni, ostravai vagy prágai magyar, ápolnia, szeretnie, óvnia, őriznie kell a magyar nyelvet. Szerintem nem az a lényeg, hogyan ejti ki az ember az a vagy e hangot, hanem a tartalom a fontos.

Szombaton délután, már hagyományosan, kirándultunk. Ez alkalommal Kutná Hora történelmi érdekességeit látogattuk meg. Gyönyörű! Érdekes! De ahogy mondani szokás, ember tervez, isten végez!

Városnézés közben hirtelen beborult az ég, lehűlt a levegő. A kirándulás majdnem füstbe ment. Esernyőt, szettert kellett elővenni, de ez sem csökkentette a város különleges történelmi szépségét.

A gyerekeket a Gabalyda Bábszínház szórakoztatta „Csodakút, avagy az élet vize” című előadásával. Medvedzki Attilának, Gyarmathy Zsuzsának és Nagyová Jitkának köszönhetően a kicsik s nagyok jól szórakoztak, és kezűgyességüket is kipróbálhatták.

Pénteken és szombaton este a tánchoz Nosztalgia együttes szolgáltatta a zenét. Táncoltunk, énekeltünk, remekül szórakoztunk. Köszönet a szervezőknek!

Mlejnek Ilona

Híradás határtalan kapcsolatépítésről

A Csemadok Pozsonyi Városi Választmánya által szervezett Városi Kulturális Napok rendezvénysorozat idén a XXV. évfolyamába lépett.

Ez alatt a negyed évszázad alatt nagyon sok szép, tartalmas és emlékezetes rendezvény valósult meg Pozsonyban a Csemadok alapszervezetekkel és más intézményekkel karöltve. Amióta a Csemadok Pozsonyi Városi Választmánya testvéri kapcsolatot ápol a Cseh- és Morvaországi Magyarok Szövetségével, minden alkalommal megvalósul egy, vagy több közös program is az úgynevezett „Napok” rendezvénysorozatban.

A kilencvenes években esztendőnként látogattunk el Prágába, az ottani Prágai Magyar Napok kulturális rendezvénysorozatra, ahova programot vittünk magunkkal, s az 1956-os forradalom és szabadságharc évfordulójáról is közösen

emlékeztünk meg. A CSMMSZ tagjai viszonzásképpen, tisztelgésül a magyar nemzet legszentebb ünnepe alkalmából nem egyszer látogattak el Pozsonyba március 15-én, hogy a Petőfi-szobornál együtt helyezhessük el a kegyelet és emlékezés virágait.

A CSMMSZ Brünni Alapszervezetének megalakulása után már Brűnnbe is ellátogattunk, és itt is együtt emlékeztünk az 1956-os forradalom és szabadságharc évfordulóján. Az elműlt években az emlékezés a Brűnni Magyar Napok rendezvénysorozat része lett, és már nemcsak a Špilberk vár falán található, Kazinczy Ferenc előtt tisztelgő emléktáblán helyeztűk el a kegyeletadás virágait, hanem az eseményt a legszentebb áldozat bemutatásával kezdtűk: magyar nyelvű szentmisét hallgattunk Brűnnben. Szlovákiaából érkezett mind az atya, mind a kántor, hogy lelkiekben gazdagítòbbá, felemelòbbé tegyűk az áhítatot.

Ebben az esztendòben Brűnnben már hatodik alkalommal mutatott be szentmisét Parák László, Vágsellye esperes plébánosa. A kántori teendòket Parák Ágnes, a dunaszerdahelyi egyházi iskola zene- és hittanoktatója látta el.

Érdemes tudni azt is, hogy a Csemadok Pozsonypűspòki Alapszervezete a Cseh- és Morvaországai Magyarok Szòvetsége Brűnni Alapszervezetével testvèrszervezeti együttműködésben állapodott meg, amelynek keretében egymás rendezvényeit fogják látogatni, egymást hasznos tanácsokkal segítik. Ennek megfelelòen a CSMMSZ Brűnni Alapszervezetének tagjai a pűspòki alapszervezet reprezentációs bálján vettek részt az elműlt évben és az idén is. A Városi Kulturális Napok keretében a nyitò rendezvényen, a színházi előadásón

jelentek meg és vesznek részt ez esztendòben is. S hogy ez az év is jól záruljon, a pűspòkiek jònek most a brűnni Magyar Kulturális Napok gálaműsorára, amely a népszerű Katalin-bállal zárul.

Hasznos ez a kapcsolattartás mindkét szervezet részéről. Fontos a kapcsolatok ápolása, mert csak így együtt tudunk megmaradni, ki-ki a maga közegében, határtalan kapcsolatépítéssel – magyarnak.

Jégh Izabella

A Csemadok Pozsonyi Városi Választmányának titkára, a Csemadok Pozsonypűspòki Alapszervezetének alelnòke (Megjelent a Prágai Tűkør 2011/5. számában)

Könyvajánló

Simon Attila:

Egy rövid esztendò krònikája A szlovákiai magyarok 1938-ban

A monográfia 2010-ben jelent meg a somorjai székhelyű Fórum Kisebbségkutató Intézet kiadásában. Szerzője Simon Attila történész, a révkomáromi Selye János Egyetem tanszékvezető docense, aki a brűnni magyarok számára sem ismeretlen, hiszen már számtalanszor fordult meg nálunk, és színvonalas előadásai mindig nagy érdeklődésnek örvendenek. Legutóbb 2011 őszén járt körűnkben, s előadása szorosan kapcsolódott az itt bemutatandó könyv témájához.

Maga a szerző így fogalmaz a kötet előszavában: „Az Egy rövid esztendò krònikája egy olyan világot mutat be, amelyben az én generációm még nem élt, de amellyel a szűleim generációja is csak gyerekként találkozott. Nagyszűleim fiatalkorának világa volt ez, de ők sajnos már magukkal vitték a sírba az emlékeiket. Az ő generációjuk az, amelyik ugyan még a Monarchiában született,

de a felnőttkorba már a Csehszlovák Köztársaságban lépett – ők voltak a szlovákiai magyar kisebbség első nemzedéke. Fiatalok voltak, előttük a világ, s az első Csehszlovák Köztársaság többnyire nem szabott gátakat vágyaik elé. Nekik 1938 fiatalkoruk beteljesülése, egy utolsó boldog pillanat volt az akkor még nem sejtett világegés előtt.”

A tartalmas és alapos monográfia korabeli forrásokra és a már megjelent vonatkozó szakirodalomra támaszkodva mutatja be nemcsak a szlovákiai magyarság, de az egész első Csehszlovák Köztársaság történetében kulcsfontosságú 1938-as évet. Elemzi a szlovákiai magyarság társadalmi helyzetét statisztikai mutatók, politikai és kulturális vonatkozások szemszögéből, bemutatja a csehszlovák kormányzatok nemzetiségi politikájának jellemzőit az 1938-at megelőző időszakban. Részletesen ismerteti az 1938-ban lezajlott községi választások előzményeit, lefolyását és eredményeit, a müncheni egyezmény és az első bécsi döntés hatását Csehszlovákiára és a szlovákiai magyarlakta vidékekre. A könyv fejezeteit az 1938-as év kronológiai áttekintése, a felhasznált források és szakirodalom, függelék, személy- és helynévmutató, valamint szlovák és német nyelvű összefoglaló egészíti ki.

(bmf)

... hangok
nagy tanárja:

**LISZT
FERENC**

Híradás Liszt Ferenc születésének a 200. évfordulóján rendezett brünni irodalmi-zenei estről

A címben jelzett fennkölt állítás Vörösmarty Mihály „Liszt Ferenchez” című ódájából való. Nemcsak Brünnben hangzott el nemzeti imaként ez a lenyűgöző erejű óda 2011. október 22-én, **a legvilágihíresebb magyar zeneszerző születésének a 200. évfordulóján**, hanem szerte az anyaországban, a határon túl s mindenütt, ahol egybegyűltünk magyarok és nem magyarok, hogy örvendjünk Liszt Ferenc szentiaállítását ünnepeelve.

(...)

*Zengj nekünk dalt; hangok nagy
tanárja,
És ha zengesz a múlt napiról,
Légyen hangod a vész zongorája,
Melyben a harc mennydörgése szól,
S árja közben a szilaj zenének
Riadozzon diadalmi ének. (...)*

A magyar líra e kiemelkedő szépségű ódáját Weszely Éva, a csehországi magyarság elismert versmondója tolmácsolta olyan mély átéléssel, szenvedélyes hangütéssel,

hogy a Liszt Ferencre emlékező Brünni irodalmi-zenei est közönsége hosszan tartó tapsal fejezte ki köszönetét a tanárnőnek a Vörösmarty-költemény belső tüztől hevített, az ármánnyal is dacoló, a jövőért lankadatlanul küzdő hatású előadásáért.

Mind a versmondás, mind a tolmácsolt költemény témavilága és megszólítottja, azaz az Ünnepeletünk, arra készítettek engemet, hogy a Liszt Ferencről szóló művelődéstörténeti előadásomban olyan árnyalt képet közvetítek a 19. századi magyar kultúra állapotáról, fejlődési tendenciáiról, ezek összjátékáról európai körülményekbe helyezve, amelyik fejlődéssrajz egyértelműen Liszt Ferencre összpontosít, az Ő művészete köré szervesül.

A Brünni Liszt-rendezvény hallgatóságát érzelmileg erősen megindította az a tény, hogy **a Brünnben 2011. október 22-én, szombaton megtartott irodalmi-zenei est Liszt Ferenc 200. születésnapján valósult meg**. Úgy véltük, hogy ez a legnagyobb szerűbb ünnepelés: a Művész alkotásainak a hallgatása, befogadása, elemzése, az átélt zenei élmények összehullámozgatása intellektuális beszélgetés keretében.

Az anyaország határain túllépve, kiváltképpen szórványban élő magyarok közösségében mindenekelőtt **Liszt Ferenc magyarságmegvallását láttam hangsúlyozandónak**, Brűnben is ezt az alapvetést tekintettem alapkönek, amikor Ünnepeztünk származásáról, születésének körülményeiről szoltam. Nyilvánvalóvá vált az előadásomat követő klubbeszélgetés idején, hogy a brűnni magyaroknak is lélekszemélyiséggazdagító Liszt Ferenc megvallott, megélt, példamutató magyarsága.

Jubilánsunk koncertező és zeneszerzői munkásságának a kikiristályosító csomópontjait, vagyis a **vándorévek** elnevezéssel illelhető korszakot, a **komponálásra** koncentráló időszakot, a **zenekar művésztévé** érlelé éveket, a **római éveknek** nevezhető periódust, a **Weimar-Róma-Pest háromzöde**, ahogy maga nevezte ezt az eseményszűdű, változatos, különleges műalkotásokban, rendezvényekben és tanításban bővelkedő kitéljesedést láttatva joggal fogalmazhattam meg: kétségtelen, hogy **Liszt Ferenc nem mindennapi ember és művész volt**. Kortársai szerint Liszt Ferenc zenefejedelem, valóságos varázsló, sőt a nők bálványja, majd abbé, később jószágos ősz mesterként jelent meg tanítványai körében, mindezek mellett a kortársak műveit örömmel bemutató karmester és író is volt. Kortársai szerint Liszt Ferenc zenefejedelem, valóságos varázsló, sőt a nők bálványja, majd abbé, később jószágos ősz mesterként jelent meg tanítványai körében, mindezek mellett a kortársak műveit örömmel bemutató karmester és író is volt. Egy fiatalabb zongorista kortársa, így mutatta be Liszt Ferencet: „Mi csupán egy-egy színei vagyunk a napfénynek. **Liszt viszont maga a napfény, ami az összes színt magában egyesíti.**” Korunkban mi, a rádiók, a tévék, a világháló, a wikipédia gyermekei így vélekedünk Liszt Ferencről: amit ma a rádió, a televízió, a hangfelvételek nyújtanak, mindezt tette saját korában Liszt egyetlen személyben, lenyűgöző módon, elképesztő sokoldalúsággal.

Liszt pályájának kezdete a zongorához fűződött, ezért is érthető, hogy zeneszerzői tevékenysége középpontjában is a **zongoraművek** álltak, s zongoraműveket

szinte folyamatosan komponált egész életében. A zongorán kívül fontos műfajai voltak a **zenekari és a versenyművek**, valamint a **vokális alkotások. Szimfonikus műveinek** java a weimari időszakban keletkezett, **vokális művei**, főleg a vallásos témájúak elsősorban a római évekhez kapcsolódtak.

Liszt előadóként Európa-szerte ünnepezt zongoravirtuóz volt. A nehéz és mások számára néha érthetetlen zongoraműveivel a modern zongoratechnika, a modern zongorairodalom, a modern zongoratanítás és a **modern zongorahangversenyek megalapozójának** számít. Ezek a darabok magára a hangszerre, annak fejlődésére is hatottak.

Liszt zongorajátékának alakulását két művész befolyásolta. Az első Paganini, aki azt bizonyította számára, hogy a művészi mondanivaló, a hatás szolgálatába állított virtuozitás az új zene nélkülözhetetlen, éltető eleme. A másik Chopin, aki a poétikus tartalom és előadásmód alkalmazására ébresztette rá. E két hatás egymással talán ellentétesnek tűnhetne, de Liszt vérbeli alkotó módon képes volt egyesíteni ezeket művészetében. Számos zenei átiratot, opera-parafrazist is írt, átírta zongorára Beethoven összes szimfóniáját, és számos kortársa operarészletét tette át zongorára, lényegében népszerűsítve azokat.

Ezekről s hasonló nagyszerű emberi és művészi teljesítményről szólnom Brűnben Liszt Ferencről, az Ünnepezt születésnapjának éppen a 200. évfordulóján, különös felelősség és rangos megtiszteltetés volt számomra.

A Prágában élő festő, grafikus Lőrincz Zsuzsa, aki az utóbbi időben már a szobrászatban is honosan, egyre elismertebben tevékenykedik, Liszt Ferenc művei nyomán, azok hatására úgynevezett hangulatképekből álló sorozatot komponált, tisztelő főhajtásul Jubilánsunk bicentenáriuma. A Liszt Ferenc életútjáról és zeneművészeti munkásságáról szóló előadásomat követően számítógépes diavetítés keretében tekintette meg a brűnni közönség a Lőrincz Zsuzsa alkotásából álló galériát, mindeközben Liszt-művek részleteiben is gyönyörködhattunk.

Egyáltalán nem hétköznapi befejezése volt Brűnbn a Liszt Ferencre emlékező irodalmi-zenei estnek. Vojtek János rendkívül tehetséges ifjú zongoraművész, aki egy újabb magyarországi koncertfellépése miatt nem tudott jelen lenni a Brűnni Magyar Alapszervezet Liszt-rendezvényén, videofelvételen küldte el azt a fellépését, ahol a „VII. magyar rapszódia” című Liszt-alkotást adta elő zongorán mind a felvétel helyszínének, mind a brűnni magyar közönségnek a legnagyobb elismerésére. Vojtek Zoltán meghatódottan fogadta fia, a már most is kiválóan játszó Vojtek János nevében is az elismerő szavakat, a lelkes gratulációkat.

Ezt, a 2011. október 22-én Brűnbn megtartott Liszt-estet a minden körülményre gondosan figyelő Fazekas Mónika alapszervezeti elnök és Ambrus Tünde szervező titkár készítette elő, összehangolva

a Brűnni Őszi Magyar Napok rendezvénysorozattal. Melletteük a rendezvény ünnepélyességét fokozta Detáry Attila műsorvezető a bevezető gondolataival, az érdeklődést erősítő információival. A mindig előzékenyen segítőkész Olgyai Ibolya a magyaros vendéglátást sokakkal összefogva úgy szervezte most is a részletekre érzékenyen ügyelve, hogy valamennyien, akik jelen voltunk, **a személyiségünket hosszan gazdagító** irodalmi-zenei estként emlegessük ezt a napot, amikor **Liszt Ferenc születésének a 200. évfordulója** előtt tiszteltünk Brűnbn.

Dr. H. Tóth István CSc

*hungarológus, egyetemi docens
Balassi Intézet, Budapest*

(Megjelent a Prágai Tükör 2011/5. számában)

VENDÉGSÉGBEN a brűnni magyaroknál

Tiszteletteljes felkérését kapott a mezőtúri Szivárvány citerazenekar a brűnni magyarok szervezetétől, hogy a nagy hagyományokkal rendelkező Katalin-bálon mutatkozzanak be, tegyék színessé és élvezetessé az estét.

A citerazenekar tagjai lelkesen készültek, hogy a legjobb tudásukkal lépjenek meg a bálózókat. Műsorukban magyar tájegységek népzenei világát, kultúráját szolgáltatták meg a citera húrjain. Az est folyamán a citerazenekar és a brűnni Körös néptáncegyüttes két táncosa közös produkciójukkal fényesen bebizonyították azt, hogy a népzene nem ismer határokat, s legyünk bár határon innen, vagy sodorjon bennünket el a történelem szele, a közös hangot megtaláljuk egymáshoz. „A zene mindenkié” – hangoztatta annak idején Kodály Zoltán, s az est folyamán ezt mi közösen megélhettünk kedves vendéglátóinkkal együtt.

Mezőtúr a zenén kívül a fazekasságával is bemutatkozott az est folyamán. Méltán büszkék vagyunk arra mi mezőtúriak, hogy a túri fazekasság felkerült a Nemzeti Szellemi Kulturális Örökség listájára olyan híres hagyományok mellé, mint a mohácsi busójárás, a solymászat, a karcagi birkapörkölt, a halasi csipke, a matyó hímzés, a kalocsai hímzés, a Népművészet Mestere díj.

A fazekasság a mai napig is nagy hagyományokkal rendelkezik városunkban. A fénykora az 1800-as évek vége és az

1900-as évek elejére tehető, amikor mintegy 140 fazekas készítette ragyogó termékeit. A legnagyobb mester Badár Balázs volt, aki már nemcsak a szegény embereknek, hanem a polgárosodó középosztálynak is kínált csodaszép alkotásokat. A fazekasmester híre nemcsak Magyarországon vált ismertté, hanem szerte a nagyvilágban is, hiszen a brüsszeli és a párizsi a világkiállításon ragyogóan szerepelt – nagydíjat nyert, s étkészletét az angol királyi család vásárolta meg.

A régi fazekas hagyományokat ápoló mai mesterek, illetve a Himzőkör munkáiból rendezett kiállítás, vásár és árverés azt bizonyította, hogy termékeik iránt ma is nagy a kereslet, mivel az est folyamán a kiállított tárgyak többsége gazdára lelt.

Ezúton szeretném a zenekar nevében is megköszönni a szíves vendéglátást. Köszönjük, hogy időt áldoztak ránk, és megmutatták milyen szép az Önök városa, milyen feledhetetlenül szép természeti kincsekkel rendelkeznek. Köszönjük, hogy megismerhettük Önöket, és várjuk, hogy ellátogatnak hozzánk Mezőtúrra. Külön köszönjük Fazekas Mónikának, Detáry Attilának és Vojtek Zoltánnak a kalauzolást, a vendéglátást!

Őszinte baráti szeretettel:

Patkós Éva

önkormányzati képviselő, Mezőtúr

Négy uralkodó kancellárja

300 éve született A. W. Kaunitz

A slavkovi kastélyban novemberben nyílt kiállításon megismerkedhetünk a 18. század egyik meghatározó államférfijával – Anton Wenzel Kaunitz-cal (Antonín Václav Kounic) – és annak életművével. A tárlaton számos Kaunitzról készült portré és több fontos okiratról készült faksimile látható. Megcsodálhatjuk a kor hercegi életéhez tartozó szórakoztató és tudományos játékokat, illetve Kaunitz üveg- és porcelángyűjteményének darabjait is. Külön érdekesség, hogy a kiállításnak helyet adó slavkovi kastély és a hozzá tartozó kert is a szóban forgó nemes megbízásából épült, így a tárlat darabjai közül nem hiányozhatnak a kastély tervrajzai vagy a grafikailag igen szépen kivitelezett kertvázlatok. Mindezeket a Kaunitz-család tulajdonában lévő további jelentős épületek rajzai teszik teljessé.

Anton Wenzel Kaunitz nemesi családból származott – apja alkancellár, anyja grófnő volt. Anton a házaspár 16 gyermeke közül a hatodikként született 1711 telén. Gyermekkorát a család két székhelyén – Brünnben és Austerlitzben azaz a mai Slavkovban – töltötte.

Már ekkor is gyakran betegeskedett, ami kihatással volt további életvitelére is. Kezdetben szerzetesi tanulmányokat folytatott, ám ifjú korában Anton világi

pályára lépett, amiben a szülei is támogatták. Egyetemi éveit Lipcsében töltötte, s ezekre az évekre is rányomta bélyegét légúti betegsége, aminek köszönhetően több félévet ágyban, könyvek társaságában töltött. Az egyetemi évek záróakkordjaként – a korban szokásos módon – ún. gavallér-útra kelt, melynek során bejárta Európát: az 1734-ig tartó utazása során többek között elidőzött Berlinben, Brüsszelben, Hannoverben, Münchenben, Milánóban, Firenzében, Strasbourgban, Rómában, Lyonban és Párizsban.

Anton Kaunitz immár világlátott ifjúként ment Bécsbe, és hamarosan az akkor uralkodó Mária Terézia szolgálatába állt. Kezdetben az uralkodónő mellett tanácsadói tisztséget töltött be. Első jelentős politikai sikere az aacheni béketárgyalás idejére tehető. A tárgyalást az angol-francia ellentét határozta meg. Ausztria több éven keresztül az angolok pártján állt, ám kevés hasznot húzott álláspontjából. Kaunitz ezzel szemben a korábban ellenséges Franciaországgal való jóvedelmezőbb szövetséget szorgalmazta, ami gyökeresen megváltoztatva a birodalom külpolitikájának irányvonalát.

A tudományos politizáláson kívül céljai elérése érdekében Kaunitz más eszközökhöz is folyamodott. A már korábban említett betegeskedése többek szerint később hipochondriához vezetett. Ezt a politikus alkalomadtán saját javára tudta fordítani. Többször hangoztatta alkalmatlanságát a neki felkínált tisztségekre – legtöbbször idegyengeségre és rossz memóriára hivatkozott – s ezzel elérte, hogy olyanok beszéljék rá az állás elfogadására, mint maga Mária Terézia vagy II. József.

„Ürömnek ismernie kell azokat a testi-lelki hiányosságokat, melyek meglétéről meg vagyok győződve, s amelyek – úgy gondolom – az államkancellári hivatal betöltésével összeegyeztethetetlenek.” Írja az uralkodónőnek válaszul a kancellári állás felajánlására, és csak annak személyes sürgetésére hajlandó végül betölteni a tisztséget.

Kaunitz Bécsben az államkincstár megszervezését kapta feladatul, és államkancellári posztot töltött be.

A birodalom kancellárjaként beleszólása volt a magyarországi ügyekbe is, bár ekkor még igen keveset tudott az országról. Mária Terézia és II. József közös uralkodása idején Kaunitz teremtette meg az egyensúlyt a konzervatív gondolkodású anya és annak igencsak liberális fia nézetei között azáltal, hogy mindkettőjüknek igyekezett megfelelni.

Anton Kaunitz végigkísérte Mária Terézia 40 éves uralkodását, és lerakta az ún. országtanács alapjait, mely intézmény a kancellárt jöcskán túlélte. A felvilágosult abszolutizmus jegyében uralkodó II. József uralkodásának kezdetén Kaunitz több olyan rendeletet fogadtatott el, amelyeket már az előző uralkodó idején dolgozott ki – ilyen volt például a nyelvrendelet bevezetése. Az 1860-as években az osztrák belügyeket kuszaság, az ifjú uralkodót pedig viszonylagos járatlanság jellemezte, s így a kancellár egyre nagyobb hatalmat szerzett. A század utolsó harmadára azonban meghatározóvá váltak az uralkodó és kancellárja közötti nézeteltérések. 1789-ben következett be Kaunitz végleges elfordulása II. Józseftől – leginkább a francia forradalom és a kis belga forradalom kapcsán vallott nézetei miatt. Ellentétüket szemlélteti, hogy Kaunitz még halálos ágyán sem látogatta meg az uralkodót.

Élete vége felé még Kaunitz még tagja volt II. Lipót, majd II. Ferenc kabinetjének is, de már jóval kevesebb befolyással bírt, mint karrierje csúcspan. A kancellár remek ízléséről és a művészetekhez való pozitív viszonyáról mi sem árulkodik jobban, mint a slavkovi kastély, annak kertjei, gyűjteménye és a hozzá tartozó Szent Kereszt templom.

150 éves Jedlik Ányos dinamó elve

A magyar tudós, oktató és szerzetes Jedlik István néven született 1800-ban Szímőben, földműves családban. Apja lelkén viselte a taníttatását, így három évig tanult a nagyszombati bencés gimnáziumban, majd Pozsonyban folytatta középiskolai tanulmányait, amelyeknek végére a magyaron kívül folyékonyan beszélt szlovákul és a németül is. Tanárai ösztönzésére 1817-ben unokatestvérével – Czuczor Istvánnal – együtt Pannónhalmán belépett a bencés rendbe, ahol felvette az Anianus, azaz Ányos nevet.

Ekkorra rendelet született Magyarországon, miszerint már világi könyveket is tarthatnak az egyházi rendek, Pannónhalmá pedig korának reformgondolkodású rendházaként élen járt eme szokás meghonosításában. Ennek köszönhetően az ifjú Jedlik is tovább folytathatta tanulmányait. Előbb filozófiát tanult Győrben, az 1820-as években pedig már Pesten doktorált matematikából, fizikából, filozófiából és történelemből.

1825-ben pappá szentelik és elkezdi tanítani a győri gimnáziumban, valamint a győri líceumban – az utóbbi intézmény szertárában éveken keresztül tudományos kísérleteket is végez. Jedlik kiváló pedagógusi képességeiről árulkodik, hogy a 30-as években már rendszeresen tanít a Pozsonyi királyi akadémián is, vendéglőadóként eljut Ausztriába és Németországba. Már ekkor foglalkoztatja a magyar, mint tudományos nyelv kérdése. Amikor 1844-ben megszületik a magyar nyelven folytatott közoktatásról szóló törvény, elkezdi körvonalazódni a tudományos magyar nyelv kialakításának igénye. Kazinczy és Czuczor hatására Jedlik is elkezdi fáradozni a hazai műszaki és tudományos nyelv kialakításán – közreműködik az 1858-ban Toldy Ferenc szerkesztésében megjelent német-magyar szótár fizikai, kémiai és mechanikai részének megírásában. Nevéhez több olyan új magyar szó fűződik, amelyek azóta teljesen beépültek a köztudatba. Kevesen tudják, hogy olyan kifejezések köszönhetünk

Jedliknek, mint például a *dugattyú*, *merőleges*, *hullámhossz*, *kilométer*, *léggömb*, *légnymás* vagy éppen a *műanyag*.

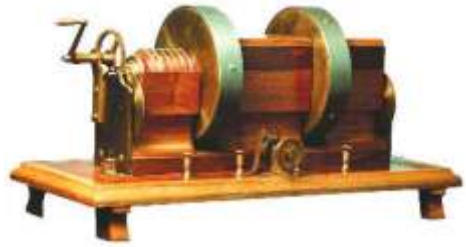
Az 1840-es évek derekán 3 évig a budapesti egyetem bölcsészkarán töltötte be a dékáni posztot. 1848-ban nemzetőrként aktívan részt vett a szabadságharcban, ezért annak leverése után jóval kevesebbet, és csakis német nyelven taníthatott az egyetemen. Ennek következtében egyre több időt szentelt a kísérleteinek, és könyveket írt, amelyeket saját költségére ki is adott. Az 1863/64-es tanévben a győri egyetem rektorává nevezték ki. Amikor később visszavonul a győri bencés rendházba az egyetemi fiztségét az akkor csupán 30 éves Eötvös Loránd veszi át tőle.

Jedlik Ányos nevéhez számos találmány és újítás fűződik. Ezek közül az első jelentős az 1820-as évek végére kikísérletezett elektromotor volt – Jedlik elnevezése szerint a „*villámdelejes forgony*”. Ezután következett a dinamó elv megfogalmazása, amellyel megelőzte Siemst. Az öngerjesztés elvét Jedlik 1856-1859 között dolgozta ki, 1861-re pedig már megszerkesztette a dinamót.

A találmány alapja az egyre növekvő energiaigény lehetett. A galvánelemek már ismertek voltak, ám előállításuk körülményes volt, és nem nyújtottak elegendő energiát. Az új megoldás Faraday 1831-re datált indukciótörvénye volt. Jedlik kísérletei során ebből indult ki, és elsőként jött rá arra, hogy az elektromágnesek külső energiaforrás nélkül is képesek működni, ha kihasználjuk a szerkezet önmaga által termelt áramot.

„Mi történék, ha netalán jelentékeny villanyfolyam mi előtt más czélra használhatnák, a delejek körül helyezett tekerceken végig vezetnénk? Ha ez a delejek erejét öregbítené, akkor a villanyfolyam is erősítenék, mi által a delejek ismét erősebbekké tétetnénk, ezek pedig ismét erősebb villanyfolyamot adandának, és így tovább bizonyos határig!” Vetí fel Jedlik 1856-ban, majd ezt a gondolatmenetet továbbfejlesztve jut el 1861-re a technikai megvalósításáig.

Felfedezéseit már 6 évvel Siemens előtt fektette le írásban, majd Nuss pesti gépész segítségével a pesti egyetem szertárában megépítette a dinamót is. Az Unipolar Induktor névre hallgató szerkezet csekély gyakorlati jelentőséggel bírt, az igazi áttörést az öngerjesztés terén a Siemens-Varley-Wheatstone-féle, 1866-os munka jelentette.

Érdeesség még, hogy Jedlik nevéhez fűződik az ún. savanyúvízű készülék, azaz a szódavíz, amellyel a rendtársait akarta meglepni.

Jedlik Ányos leghíresebb találmánya tavaly ünnepelte 150. születésnapját. Ennek apropójából az MMKM Elektrotechnikai Múzeum a „Felemelő Szévezred” programsorozatának keretein belül időszaki kiállítást szentelt a 19. századi magyar tudomány kiemelkedő személyének és munkásságának, amelynek gazdagon illusztrált tablóját online is megtekinthető az alábbi honlapon:

<http://jedlikdinamo.elektromzeum.hu>

Összeállította: **Detéry Attila**

Brünn, az egyetemek városa | 2. rész

Sorozatunk előző részében bemutattuk Brünn város szűkebb központjának azon nevezetes épületeit, amelyek a város egyetemi életének múltjához vagy jelenéhez kapcsolódnak. Sétánkat a Žerotín téren zártuk, ahol az egykori Kounic-palota áll, amely napjainkban a Masaryk Egyetem Rektori Hivatalának ad otthont.

Az első világháborút követően, a Csehszlovák Köztársaság megalakulásával újabb lendületet vett városunk kulturális és társadalmi élete, amely Brünn építészeti fejlődésében is nagy mértékben megmutatkozott. A két világháború közötti modern építészet neves alkotói több egyetemi épület tervezésében és

építésében is közreműködtek. A megújulásra azért is volt nagy szükség, mert az 1918-1919-es években a városban több újonnan alapított egyetem és főiskola (Masaryk Egyetem, Állatorvosi Főiskola, Mezőgazdasági Főiskola) kezdte meg működését, amely lehetetlen lett volna a megfelelő infrastrukturális háttér fokozatos kialakítása nélkül.

Folytassuk tehát sétánkat a Žerotín térről kiindulva a Veverí utcán, hiszen már a 20. század elején éppen itt épült föl a brünni egyetemi épületek egyik legreprezentatívabb példája, amely későbbi tervek alapján egy sajnos soha meg nem valósult Egyetemváros magját képezhette volna. A német tannyelvű műszaki iskola főiskolai rangra való emelése után Brünn és Morvaország nemzeti érzelmű közéleti személyiségei éveken keresztül igyekeztek elérni egy hasonló, de cseh tanítási nyelvű intézmény létrehozását. Erre 1899-ben került sor a Cseh Műszaki Főiskola megalakulásával, amelynek helyzete az akkor még német többségű városban igazán nem volt könnyű. 1906-ban a főiskola egyik tanára, Michal Ursíny készítette el az intézmény saját épületkomplexumának első tervét, amelyet pénzhiány miatt leegyszerűsített formában valósítottak meg Václav Nekvasil prágai építkezési vállalkozó közreműködésével. A barokk kastélyokat idéző monumentális épületet 1911-ben adták át rendeltetésének ünnepélyes körülmények között. Az épület mögött a Kraví hora délekeleti lejtőjén 1914 és 1917 között készült el a műszaki főiskola hasonlóan domináns és látványos kémiai pavilonja Karel Hugo Kepka tervei alapján. Mindkét épület napjainkban is eredeti küldetését teljesíti: a Műszaki Egyetem (VUT) Építőmérnöki Karának otthona.

Amikor 1919-ben négy karral (orvostudományi, bölcsészettudományi, jogtudományi és természettudományi) megalakult a Masaryk Egyetem, nyilvánvalóvá vált, hogy a színvonalas oktatás biztosításához megfelelő épületekre lesz szüksége. Az alapítás évében megfelelő háttér hiányában csak az orvostudományi és a bölcsészettudományi karon kezdődött meg az oktatás különböző, a város területén szétszórót ideiglenes helyszíneken. Az illetékes szervek képviselői viszont megkezdték a tárgyalásokat arról, hol és milyen formában épüljön fel az egyetem tevékenységének minden szempontból megfelelő épületkomplexum. Több terepszemle és lehetőség mérlegelése után döntöttek a Kraví hora délekeleti lejtője mellett, ahol közvetlenül a Veverí utcában akkor már álltak a Cseh Műszaki Főiskola épületei, amelyek kiindulópontját képezték az Egyetemváros megvalósítását támogató elképzeléseknek. A Veverí utcai épület előtt tervezték az Akadémikusok tere (Akademické náměstí) kialakítását, az egyetemi kampusz pedig egészen a Kraví hora tetejéig, tehát a Béke térig (Náměstí míru) ért volna. Az Egyetemváros impozáns terve egy épület kivételével szervezési és anyagi okokból, amelyeket a 20-as évek végén jelentkező világgazdasági válság is tetézett, sajnos soha nem valósult meg. Mindezt mai szemmel, ismerve a két világháború közötti brünni építészeti lendületét és színvonalát, csak sajnálhatjuk. Ugyanakkor vigasztként szolgálhat, hogy ha nem is az eredetileg tervezett helyszínen és formában, de Brünn napjainkban tulajdonképpen több modern, a mai igényeknek megfelelő egyetemi kapusszal is rendelkezik, elég ha például a Masaryk Egyetem vadonatúj bohunicei kampuszára

vagy a Műszaki Egyetem Palacký-hegy alatti, folyamatosan bővülő épületegyüttesére gondolunk.

Az Egyetemváros tervének egyetlen megvalósult épülete a mai Építőmérnöki Karral szemben, szintén a Veveí utcán álló Jogtudományi Karnak otthont adó épület. Tervezésére 1925-ben írták ki a pályázatot,

amelyet Alois Dryák prágai építész nyert meg. A tiszta, klasszikus vonalakat követő épület alapkövét 1928-ban tették le, az építkezés pedig 1932-ben fejeződött be. A kar auláját (ún. auditorium maximum) Antonín Procházka 1938-ban készült „Prométheusz tüzet hoz az emberiségnek” c. monumentális festménye díszíti. Az épületre nem sokkal ezután szomorú sors várt: a Gestapo brünni székhelye és irányító központja lett, s ezáltal fennállt annak a veszélye, hogy a felszabadító csapatok a második világháború végén megsemmisítsék. Szerencsére ez nem következett be, 1951-ben viszont az Antonín Zápotocký Katonai Akadémia vette birtokba, s eredeti gazdája, a Masaryk Egyetem csak 1990-ben kapta újra vissza, azóta ismét a Jogtudományi Kar otthona.

Ambrus Tünde

Az árvalányhaj a magyar néphagyományban

Árvalányhaj lengedez a hegytetőn

(széki csárdás)

Árvalányhaj lengedez a hegytetőn,
Árva vagyok elhagyott a szeretőm.
Ha elhagyott, hagyjon is el örökre,
Nem is lehet minden lánynak hat ökre.

Nem szeretem az uramat, nem biz én,
Ha kimegyek, ha bemegek sírok én,
Sírok, sírok, siratom a lányságom,
Siratom a lánykori boldogságom.

Nincsen hideg mégis befagyott a tő,
Ihatnék a babám lova a fakő.
Gyertek lányok, hogy törjük fel a jeget,
Hogy igyék a babám lova eleget.

*Tárnoki Beatrix (Téka),
Aranykapu Tábor 2003*

Népi kultúránk díszje, ma védett természeti kincs. A magyar falusi népi díszítőművészetéhez emberemlékezet óta hozzá tartozik a legkisebb szellőtől is lágyan ringó árvalányhaj. Táncos legények kalapját s a falusi szobákat egyaránt díszíti. Ki ékeskedhetne ezzel a páratlan szép növényi dísszel hitelesebben, mint mi magyarok, kiknek megadatott, hogy ez a növény egyaránt megtalálható az Alföld kiskunsági

homokpusztáin mint az ország több dombos vidékén, lejtősztyepperétén, ahogyan a szakemberek mondják...?

Vajon honnan eredhet a neve az árvalányhajnak? Miért kapta ezt a szomorú nevet? Ahhoz, hogy megismerjük e név eredetét, kicsit vissza kell mennünk az időben. Sokan nem is tudják, hogy mennyi szenvedés kapcsolódik ehhez a késő nyáron virágzó fűféléhez. A történehez tudunk kell, hogy az 1500-as, 1600-as években Magyarország török uralom alatt állt, és az itt állomásozó katonák portyáik közben igen sok kis falut raboltak ki. Egy ilyen támadás alkalmával feldúltak egy Gyurity nevű Eger környéki települést is. A szülők a támadás előtt gyermekeiket a közeli erdőbe menekítették, hogy ott húzzák meg magukat a harc befejeztéig. Sajnos a törökök a falut elpusztították, a falu lakosságát leölték. De a gyermekeknek a rejtékhelyen szerencsére nem esett bántódásuk. Őket pár órával később a közeli várból felderítésre kiküldött magyar katonák találták meg a fák között. Miközben a magyarok parancsnoka, Dobó István egy árván maradt kislányt vigasztalt, a gyermek könnyeinek nyomán egy virág bújtt elő, melyet a kapitány az árva hajába tűzött. Ebben az időben sajnos sok gyermek maradt árván, ezért ennek a virágnak Magyarország az őshazája.

A növénycsalád Kárpát-medencében honos fajtái közül legfontosabb a ma védett „homoki” vagy „tollas” árvalányhaj, latin nevén *Stipa borsythenica*, mely nálunk nyolc változatban fordul elő: „hosszúlevelű”, „csinos”, stb. valamint „kunkorgó”, latin nevén *Stipa capillata*, mely kevésbé díszes, de nem védett. A védett és nem védett fajták megkülönböztetése aránylag könnyű, mert a védett, „igazi” árvalányhaj sokkal gyapjasabb és már a természetben is feltűnőbb, azonkívül előbbi május-júniusban virágzik, míg utóbbi júliustól szeptemberig.

Az árvalányhaj a száraz, meleg éghajlat növénye. Talajigénye különleges, mert a nitrogénban szegény, nem megbolygatott, meszes homokot vagy elporladt kőzetet szereti. Utóbbi a Kárpát-medencében nemcsak a híres alföldi, Kiskunsági Nemzeti Park homokpusztáira jellemző (Kunszentmiklós, Kunadacs, Kunbaracs,

Kerekegyháza, Fülöpháza), hanem több enyhén dombos pl. homokkő eredetű lejtősztyepperére is, legyen az Északmagyarországon, a Dunántúlon vagy Erdélyben.

Néhány esztendővel ezelőtt (1995-ben) a Kiskunságban a természetvédők is azt hitték, kipusztult, mert szinte eltűnt az árvalányhaj. De hála Istennek tévedtek. Mint ismeretes, az árvalányhaj szárazságtűrő ugyan, de egy minimális csapadékra a magok keléséhez mégis csak szüksége van. 95-96 tele, valamint 96 tavasza végül kedvezett ebből a szempontból a magok kelésének és májusban ismét betolasodott a Kiskunsági Nemzeti Park. Ezek a példák érzékeltetik, hogy az árvalányhaj csak megfelelő éghajlati és talaj-adottságok mellett honosodik meg és díszlik, pázsítfűvünk tehát semmiképpen nem egy tetszőleges talajba egyszerűen vethető gyepfajta.

Amint az a mellékelt fényképfelvételeken is látható, az árvalányhaj növénye vékony, 20-30 cm-es 'túleveivel' nem feltűnő növény. Az év legnagyobb részében észre sem vesszük azt társnövényei - mint pl. a csenkesz, stb. - között. Virágzárak azonban több hétre 'tollakba' borul, miközben páratlanul látványosan ringatja könnyű tollait a legkisebb szél. Az érő 'hajszálak' néha csoportosan, legtöbbször azonban egyenként válnak ki tokjukból. Amint a szél felkapja azokat, többnyire pergő mozgásban repülnek akár több méter távolságra. Magjuk eközben lefelé húzza a hajszálat, aminek következtében a termék függőleges irányban ér földet, majd rövidesen beékeli magát abba. Kevéssel később a még gyapjas hajszálat már nem is tudjuk kihúzni a földből! (Aki tehát azt gondolja, hogy a magok szárról való letörése, majd egyszerű 'elszórása' elegendő a szaporításhoz, az téved. Ugyanakkor viszont egy kis odafigyeléssel el is leshetjük a természetből a szaporodásnak ezt a sajátos módját és, ha minden más jellemző adott, akkor talán magunk is elősegíthetjük szaporodását.)

Egy bizonyos, ha most csapatostul nekiesünk a ma még meglévő, de már kiszorulóban lévő árvalányhaj-állománynak, unokáinknak már csak mesélni fogunk tudni a magyar tájnak erről a ritka szépségéről.

Összeállította: Tóth Nándor

České resumé

V úvodní rubrice *Ze života svazu* přinášíme shrnutí významných událostí naší organizace, které se odehrály v roce 2011. Podrobněji informujeme o vybraných významných událostech Svazu Maďarů-Brno, jakými byly účast v projektu Sounáležitost – západní Evropa za východní Evropu, iniciovaný občanským sdružením Pro Kalondensis z obce Kalonda (Slovensko), návštěva maďarských muzeologů a muzejních pracovníků v Brně, letní vzdělávací tábor Maďarů žijících v ČR, který se tradičně konal v Koutech, o spolupráci naší organizace s kulturním sdružením Csemadok v Bratislavě a Dny maďarské kultury v roce 2011. Dále představujeme knižní novinku – monografii významného maďarského historika na Slovensku, A. Simona s názvem „Kronika krátkého roku – Maďarů na Slovensku v roce 1938“.

Rubrika *Výročí* je věnována 300. výročí narození kancléře čtyř panovníků, významné osobnosti moravských a rakouských dějin A. V. Kounice a 150. výročí objevu dynamu maďarským fyzikem a benediktínským mnichem A. Jedlíkem.

Rubrika *Procházký po Brně* zve tentokrát na pokračování procházky dějinami brněnských vysokých škol a univerzit a k návštěvě jejich památek v historickém centru města.

V rubrice *Zajímavosti* přinášíme známé i méně známé informace a zajímavosti o kavylu, rostlině, která má významné místo v maďarské lidové tradici.

www.mkic.cz

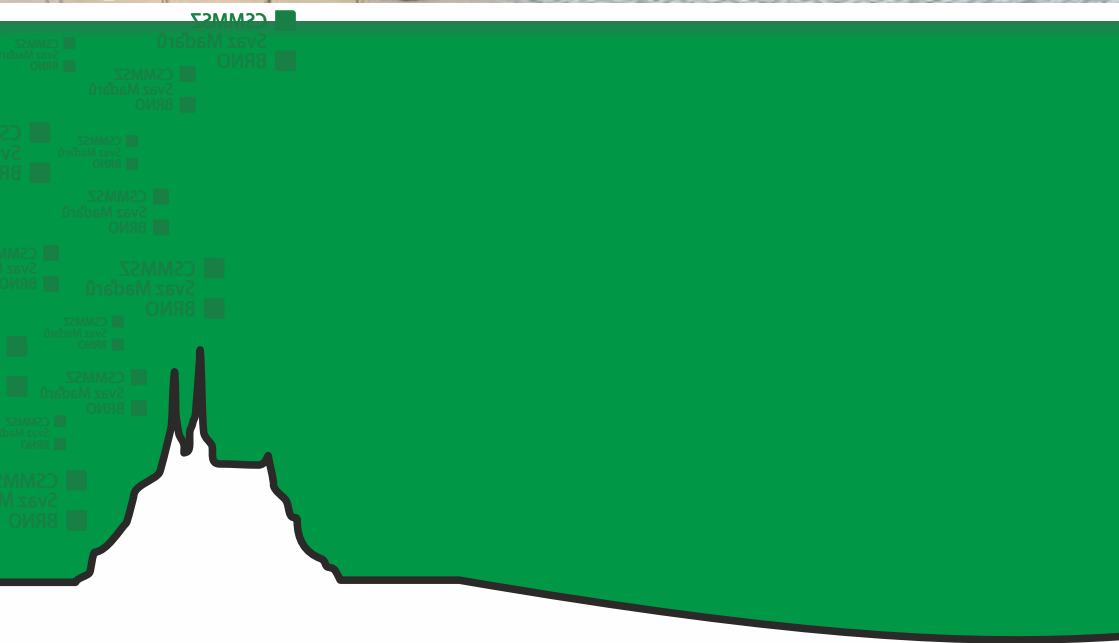
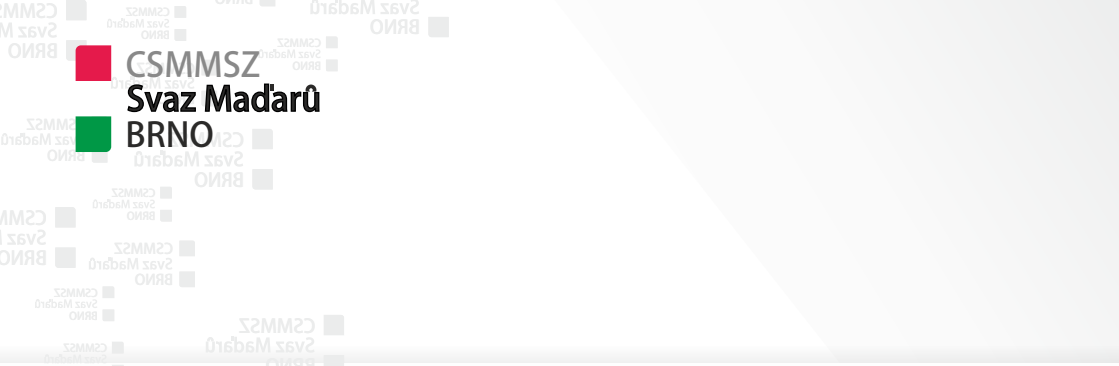

Képes krónika

Fotogalerie

Vychází za finanční podpory Magistrátu města Brna a Nadace Rákóczi
A folyóirat megjelenését Brűnn Város Polgármesteri Hivatala és a Rákóczi Alapítvány támogatja